

ESTUDIOS DE LITERATURA MEDIEVAL

25 AÑOS DE LA
ASOCIACIÓN HISPÁNICA DE
LITERATURA MEDIEVAL

EDITORAS

ANTONIA MARTÍNEZ PÉREZ
ANA LUISA BAQUERO ESCUDERO

MURCIA
2012

Estudios de literatura medieval : 25 años de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval / editoras Antonia Martínez Pérez, Ana Luisa Baquero Escudero.-- Murcia : Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones, 2012.

968 p.-- (Editum)
ISBN: 978-84-15463-31-3

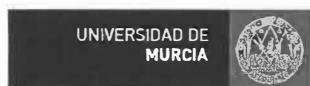
Literatura medieval-Historia y crítica.
Martínez Pérez, Antonia
Baquero Escudero, Ana Luisa
Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones.

82.09"05/14"

1ª Edición 2012

Reservados todos los derechos. De acuerdo con la legislación vigente, y bajo las sanciones en ella previstas, queda totalmente prohibida la reproducción y/o transmisión parcial o total de este libro, por procedimientos mecánicos o electrónicos, incluyendo fotocopia, grabación magnética, óptica o cualesquiera otros procedimientos que la técnica permita o pueda permitir en el futuro, sin la expresa autorización por escrito de los propietarios del copyright.

© Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 2.012

ISBN 978-84-15463-31-3

Depósito Legal MU-921-2012

Impreso en España - Printed in Spain

Imprime: Servicio de Publicaciones. Universidad de Murcia
C/ Actor Isidoro Máiquez 9. 30007 MURCIA

VERSIONS CATALANES DEL NOVEM PUNCTA, UN TEXT BREU ATRIBUÏT A SANT ALBERT

TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO
Universitat Jaume I

RESUM:

Estudi i anàlisi textual dels cinc testimonis conservats en català de *Les nou paraules de sant Albert*, traducció del *Novem puncta*, un text breu atribuït a sant Albert i molt difós a l'edat mitjana. L'edició completa permet de confirmar que els cinc testimonis tenen connexió directa amb el text llatí i que hi ha més d'una versió catalana.

Paraules-clau: *Novem puncta*, *Les nou paraules de sant Albert*, traduccions medievals, literatura religiosa breu, comptabilitat de la salvació.

ABSTRACT:

A study and textual analysis of the five manuscript testimonies available in Catalan of *Les nou paraules de sant Albert*, the translation of *Novem puncta*, a short text attributed to Saint Albert the Great which was read widely in the Middle Ages. The complete edition of the work confirms that the five manuscript testimonies are directly connected to the Latin text, and that there is more than one Catalan version.

Key-words: *Novem puncta*, *Les nou paraules de sant Albert*, medieval translations, short religious literature, accounting for salvation.

1. EL «NOVEM PUNCTA» I LA COMPTABILITAT MEDIEVAL

Els estudiosos de la transmissió de la cultura i pensament i de la història de les mentalitats ens feren observar, fa unes dècades i amb una claredat meridiana, que la comptabilitat del més enllà va ocupar els interessos dels nostres avantpassats i es va consolidar plenament al llarg de la baixa edat mitjana. El càlcul aritmètic d'oracions, donacions i bones obres, necessaris per guanyar-se la salvació, o almenys per evitar la condemna eterna, creà una autèntica proliferació de trentenaris de misses, de repertoris d'himnes, oracions o petits textos de pietat que ja contenien inevitablement una numeració interna o que indicaven el nombre de vegades que calia repetir determinada pràctica o text. Es tracta, al capdavant, d'una pràctica que actualment encara té seguidors. De l'acceptació general d'aquests textos, generalment breus, dóna fe la quantitat i diversitat de testimonis conservats, en llatí i en les llengües romàniques, i sobretot el mitjà i el suport escriturari: calia conservar-les i recordar-les. Perquè, encara que en podem trobar a tot tipus de biblioteques i a tots els estaments socials, fou la classe mitjana qui possiblement millor atengué aquesta demanda religiosa. Això es comprova feblement quan trobem un gran nombre d'aquestes obres de devoció comptable en allò que denominem «llibres registre» i sobretot aprofitant els petits espais sobrants i els marginals¹⁶⁸⁴. La difusió certifica l'acceptació d'aquesta literatura, però les condicions i els contextos físics en què apareix, dificulta enormement la catalogació i la identificació dels materials. La qüestió es complica encara més quan no es tracta d'un text en la llengua original, sinó d'una traducció.

¹⁶⁸⁴ L.Soriano i G.Sabaté, «Literatura pietosa i edificant a la Corona d'Aragó. Aportació de textos inèdits i nous manuscrits per al seu estudi (segles XIV i XV) (1)», *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 16, 2002, pp. 307-339, p. 311.

El tractadet *Novem puncta*, atribuït d'antic a sant Albert, té molt a veure amb un context de reacció a allò que he intentat de dibuixar ara mateix, perquè s'inscriu dins d'un corrent crític envers aquesta aritmètica de la salvació difós entre el XIII i el XV, encara que en el nostre cas la crítica siga relativament tova. De fet, se'ns vol presentar com si fos la redacció de la revelació feta per Déu a sant Albert sobre les nou coses que serien més agradables a ell i més profitoses al sant, que Albert explicà durant un sermó. Hi ha, per tant, un argument que vertebrà l'obreta i que li dona unitat, i una sèrie de nou ítems vàlids per a la pràctica cristiana. He qualificat la crítica de «tova», en el sentit que el nostre autor, en lloc de censurar obertament la comptabilitat, opta per mostrar vies positives d'actuació per als cristians, en un to més íntim i individual, afectiu, i hi fa servir l'estructura comparativa "això és més agradable per a mi i útil per a tu que allò altre",¹⁶⁸⁵ a l'estil de les comparacions presents en els llibres didàctics de l'Antic Testament.¹⁶⁸⁶ Aquesta verbalització de les bondats d'una vida virtuosa, en alguns aspectes tan relacionable amb la mentalitat franciscana, tindrà molt a veure amb els companys de viatge del *Novem puncta* català, com tindrem ocasió de comprovar. Per una altra part, l'ús de la numeració en el *Novem puncta* sembla que obeeix més a un sistema d'articulació interna de l'obra, que a una numeració comptable; de fet, en altres obres, la partició seriada de determinats actes o paraules de la Passió o de la vida de Crist, per exemple, mirava de facilitar-ne la memorització i la retenció del contingut i de l'expressió, sovint en vista a la pràctica de la contemplació, meditació o imitació.

Un text d'aquest característiques, breu, molt ben articulat, amb continguts de pràctica cristiana, no canònic, era sens dubte un bon candidat a ser objecte de més d'una traducció, fins i tot amb certes dosis de manipulació, precisament per tractar-se d'una obreta no subjecta a la reglamentació religiosa, jurídica o d'altre tipus o a una difusió librària. Un traductor amb una mínima formació llatina podia traduir, amb més o menys habilitat i fidelitat, una oració, un himne, un cant, uns versos destinats a un sant o, més encara, un còmput pietós; i a més, per la falta d'una autoritat sancionadora, adequar-la a un context i a unes idees, sense necessitat de validar-les. Algú el podia traduir fins i tot sense plantejar-se la possibilitat de demanar-se si n'existia una versió prèvia, pel simple fet que l'extensió i la qualitat intrínseca de l'original el feien assequible. Ara bé, això mateix fa complex descobrir si un determinat testimoni és fidel o no a un model anterior ja relativament manipulat, si aquest text d'origen ha estat escrit en llatí o en una altra llengua romànica (inclosa la de destinació), si el text presenta innovacions adjudicables al copista o altrament a un traductor, i si la versió final és lliure i independent o està subjecta a una tradició textual determinada. Són qüestions que se li plantegen sovint a l'estudiós de les traduccions medievals, però que en aquests casos de textos breus –i més encara en els microtextos– resulta més i més complicat d'esbrinar.

2. LA TRADICIÓ MANUSCRITA CATALANA

2.1. UNA VERSIÓ "FRANCISCANA".

Ja fa uns anys que Curt Wittlin¹⁶⁸⁷ va cridar l'atenció sobre la tradició del *Novem puncta* en català, en transcriure una versió continguda en un manuscrit conservat actualment en la Biblioteca Pública de Tarragona, Santes Creus 46, f.453 (C). El text en qüestió no era complet, perquè hi mancaven les tres primeres paraules i part de la quarta, per bé que podem pensar que sí que ho seria en origen. Tanmateix, aquesta versió té una particularitat molt especial, pel fet que és continguda entre textos de Francesc Eiximenis o relacionables amb ell i copiats per un tal Jaquet de Marvilla, i per contenir una clara tendència a la franciscanització del text pseudoalbertià, en emfatitzar la passió de Crist (paraules octava

¹⁶⁸⁵ T. Lentjes, «Counting Piety in the Late Middle Ages», B. Jussen (ed.), *Ordering Medieval Society. Perspectives on Intellectual and Practical Modes of Shaping Social Relations*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2001, pp. 55-91, pp.69-70.

¹⁶⁸⁶ W. Stämmler, «Albert der Große und die deutsche Volksfrömmigkeit des Mittelalters», *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie*, 3, 1956, pp. 287-319, ad. pp.287-288.

¹⁶⁸⁷ C. Wittlin, *De la traducció literal a la creació literària*, València-Barcelona, IIFV-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p.95.

i novena) i la pobresa com a pràctica positiva (paraules sisena i setena); és a dir, un text predominantment difós en contextos dominicans¹⁶⁸⁸ circulava ara, en català, en altres indiscutiblement franciscans. Això, òbviament, implica una manipulació, apropiació o reconversió del *Novem puncta* en alguna de les fases de la seua difusió, en llatí o en català, la qual cosa no suposa una gran innovació, perquè durant molt de temps serví de material per a l'exercici escolar germànic, amb resultats diversos¹⁶⁸⁹. Ara bé, algú cregué possible de fer aquesta apropiació sense per això anar en contra d'una tradició medieval que ja ho permetia. Es tractava, per tant, com he dit abans, d'un text original molt breu i no canònic i que per això mateix podia ser traduït sense les dependències fins i tot físiques d'una tradició "librària". Encara més, Jaquet sembla que aprofità aquest *Novem puncta* en català per a la redacció d'una introducció seua a una selecció, probablement també seua, del *Libre dels àngels* d'Eiximenis inclosa en aquest mateix manuscrit de Santes Creus. No sabem si ell fou finalment el traductor o "versionador" d'aquest *Novem puncta* franciscà, encara que sí que en fou el copista, a més d'un lector eficaç.¹⁶⁹⁰

El que interessa ara és esbrinar si aquesta tendència de C a la particularització, independència i individualització té també reflex en els altres testimonis que reporten el *Novem puncta* en català, i fixar també les relacions que es puguen establir entre ells, si n'existeixen realment.

2.2. ELS ALTRES TESTIMONIS CATALANS: SEGONA FAMÍLIA DE MANUSCRITS CATALANS

A banda de la versió ja indicada, coneixem l'existència de tres manuscrits i d'un imprès el contingut dels quals és independent del de Santes Creus, encara que entre ells, com ja apuntava Curt Wittlin, també tenen diferències textuales, modificacions d'ordre i combinacions de fragments diversos.

A: ACA, ms. Ripoll 224, f.9-12

Conté oracions en llatí i català (f.1r-8v), *Les nou paraules* (f. 9r-12r) i el *Libre de amonestació de salut d'ànima e de cors* (f.13r-170r). Es tracta d'un manuscrit del segle XIV-XV (segons la fitxa descriptiva de l'ACA) o del XIV (BITECA, manid 1180, on sols es parla del *Libre de amonestació*).

B: Biblioteca de Catalunya, ms.1682, f.9r-10r

Correspon al text que en el seu dia va transcriure Moliné i Brasés,¹⁶⁹¹ segons va poder llegir en el manuscrit conegut com *Cançoner espiritual*, intrombable durant dècades. Afortunadament he tingut l'ocasió de descobrir que aquest aquest *Cançoner* va ser fraccionat en tres petits manuscrits, presents tots tres ara en la Biblioteca de Catalunya.¹⁶⁹² Hi manca la darrera paraula, la novena.

P: Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, ms. 244/2 (olim *Miscelania*, N° 8, Lg.1., *Cabreo de las rentas de Garraf*), f.LVI-LVII

Testimoni desconegut fins ara. Anteriorment l'autoria d'aquest manuscrit havia estat assignada a Pere Miquel Carbonell, perquè hi apareix el nom d'un notari Carbonell i perquè aquest volum es trobava col·locat entre els seus protocols. No hi ha, però, cap rastre de la lletra de Carbonell.¹⁶⁹³ De fet,

¹⁶⁸⁸ R. Meyer, «Magister – Mystiker – Magier? Das Bild Alberts des Großen in volkssprachigen Texten des Mittelalters», en Th. Bein, R.Nutt-Kofoth, B.Plachta. (eds.), *Autor- Autorisation - Authentizität*, Tübingen, 2004, pp.115-130.

¹⁶⁸⁹ W.Stammler, Op. cit.

¹⁶⁹⁰ Per a un estudi més aprofundit d'aquesta versió, vegeu T. Martínez Romero, «Una "franciscanización" catalana del *Novem puncta* y un contexto eiximeniano», en premsa.

¹⁶⁹¹ E. Moliné Brasés, «Textes vulgars catalans del segle XV», *Revue Hispanique*, 28, 1913, pp. 396-441, pp. 426-428.

¹⁶⁹² Cfr. T. Martínez Romero, «El *Cançoner espiritual* de Moliné i Brasés: una proposta de reconstrucció», en premsa a *Estudis Romànics* 2012. Per a la descripció d'aquest manuscrit B, remet a aquest treball i al de Moliné, perquè BITECA encara no la inclou.

¹⁶⁹³ E. Duran (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. III, Barcelona, Institut Lluís Vives-

al principi del volum hi ha un *Capbreu de les rendes que pren lo prior de Garraf en lo prat o parròquia de Proença, en la illa de Banyols*, seguit per tres textos de la mateixa mà: *Nota sobre Otger Cataló i els nou barons*, f.LIIIv-LVv;¹⁶⁹⁴ el nostre text de *Les nou paraules*, f. LVI-LVII; i *Capítols com deuràs senbrar diverses lavors en l'any*, f. LVIIv-LVIIIv (més la contracoberta posterior).

v: Biblioteca Històrica de la Universitat de València, CF/4(13)¹⁶⁹⁵. BITECA, manid 2892.

Seguint una informació facilitada per Aguiló, en el seu llibre Wittlin fa referència a una l'edició de *Lo plant de la verge Maria* de 1519¹⁶⁹⁶ que inclou diverses obretes, entre les quals, al final, *Les nou paraules de sant Albert*.¹⁶⁹⁷ Certament, *Les nou paraules* foren impreses sense cap mena de dubte el 1519, perquè amb aquesta data explícita acaba el text pseudoalbertià, però no tenen res a veure amb *Lo plant de la verge Maria*, excepte el fet d'estar inclosos en el volum factici conegut com *El Natzarè*. De fet, *Les nou paraules* forma part d'un plec (el 13b del volum) amb *Les set paraules que Jesús dix en la creu* i *Los goigs dels gloriosos metges*, tres obres incorrectament assimilades d'antic al plec anterior (el que BITECA, manid 2568, considera 13a).

Institut d'Estudis Catalans, 2003, pp.388-390.

¹⁶⁹⁴ Editat per Raimundo Noguera de Guzmán, «La leyenda de los Barones de la Fama», *Estudios y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 1, 1948, pp.204-205.

¹⁶⁹⁵ Vegeu la referència que en fa A.S.Wilkinson (ed), *Iberian books: books published in Spanish or Portuguese or on the Iberian Peninsula before 1601*, Brill, Leiden, 2010, p.9, ítem 211: «Albertus Magnus, Santo. Les nou paraules de sant Albert. [Valencia, Juan Joffre], 1519».

¹⁶⁹⁶ M. Aguiló i Fuster, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid, Suc. de Rivadeneyra, 1923, p. 556, n.2113. Per a Aguiló, la data de MDXI, impresa en *Lo plant*, era una errada per MDXIX, per falta d'una X final.

¹⁶⁹⁷ Hi ha transcripció d'aquest text imprès en J. Ribelles Comín, *Bibliografía de la lengua valenciana*, Madrid, Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, II, 1929, pp. 34-35; J.Palacios, *Poesia religiosa del segle XVI*, v. 3, València, Soler, 1977 [1979], p.108-109.

3. ELS TEXTOS CATALANS

<p>TEXT LLATÍ</p> <p>Primo: Da mihi unum denarium, dum vivis, et est mihi carius et tibi utilius, quam si post mortem tuam dares mihi unum montem aureum, cujus magnitudo attingeret a terra usque ad celum.</p> <p>Secundo: Flere unam lacrimam amore passionis meae vel propter peccata tua, quibus me et patrem offendisti –est mihi carius et tibi utilius, quam flere unum lacum propter quascumque res, quae deficere possunt.</p> <p>Tercio: Sustinere unum verbum tibi contrarium et injuriosum amore mei –est mihi carius et tibi utilius, quam si rumperes super corpus tuum omnes virgas, quae sunt in silvis totius mundi.</p> <p>Quarto: Rumpere sompnum et una hora mecum vigilare –est mihi carius et tibi utilius, quam si xii milites post mortem tuam reciperent crucem super sepultura tua et irent in jerusalem pro peccatis tuis.</p> <p>Quinto: Recipere unum paupere, vel hospitem aut ignotum amore mei –est mihi carius et tibi utilius, quam si jejunares tribus diebus in ebdomada per VI annos in pane et aqua.</p> <p>Sexto: Quando vis aliquid petere a me in oratione, hoc facias pro unoquoque sicut pro teipso –hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si mater mea et omnes sancti, qui fuerunt ab adam et qui erunt usque in finem, pro te orarent post mortem.</p> <p>Septimo: Si a te abicias omne iudicium, viz. quidquid audis vel vides, in melius interpreteris et covertes – hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si mater mea raper(etur) ad tertium celum.</p> <p>Octavo: Si quid pateris pacienter et mansuete, quae amore passionis meae sustineres, –hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si ires a capite usque ad finem mundi orando et sanguinem tuum spargendo.</p>	<p>B</p> <p>[PARAULES DE NOSTRE SENYOR A SANT ALBERT]</p> <p>[f.9] Sant Asbert, arcabisba de Cicília, era molt devot hom. E un jorn, me[n]tra deia missa e tania lo cors preciós de Jhesucrist en les mans per rebre'l, dix aquestas paraules: «Senyor, may [y int.] te rebré fins que m'ages dit jo què pusch fer qui sia a tu més agreuable ni a mi més profitós que jo fasse per amor tua». E lavons nostro Senyor dix-li ·VIII· paraules qui-s saguexen.</p> <p>La primera paraula [que] li dix, que donàs un diner en sacrifici per amor sua, «e serà a mi més agreuable e [a] tu més profitós que si après ta mort donaven per tu una muntanya d'or».</p> <p>[9v] La segona paraula [que] li dix: «Plora per la mia amor e paciò una làgrema, e per los teus peccats, e serà a mi més plasant e a tu més profitós que [si] los teus parents ploraven per tu après ta mort e n'umplien una basse d'aygue».</p> <p>La tercera paraule fo que soportàs «per amor mia una paraule injuriosa del proïisma sensa que no-ls ne vulla mal, tot pacientment, e serà a mi més agreuable e a tu pus profitós que si dejunaves en pa e en aygua tot un any tres jorns la setmane».</p> <p>La quarta paraula que li dix és: «Trau la tua son dels teus uly[s] [sic] –so és stroncar lo dormir– e fe oració per la mia amor, e serà a mi pus agreuable e a tu pus profitós que si dos-cens perlagrins anaven al sant sepulcra per la tua ànima après ta mort.»</p> <p>La sinquena paraula que li dix és: «Prin totes coses qui s'esdevenuen en bé e pacientment per la mia amor, e serà a mi més agreuable e a tu pus profitós que si fosses tirat e puyat fins en lo terser cell.»</p>
---	---

Nono: Dimittere omnem consolacionem, quae potest deficere, et quaerere in me et per me consolari –hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si quandam columpnam attingentem a terra usque ad celum scindereris ascendendo et descendendo nudus et tuas carnes laniando et sanguinem tuum super terram spargendo.

Decimo: Si habebis fiduciam et spem semper (et) ubique in me –hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si labores propriis manibus tuisque reficeres omnes paupere et egenos totius mundi^[1]

[10r] La sisena paraula és que li dix: «Si vols naguna cosa, demana-la a mi personalment sens altro mityà, e assò serà a mi més agreuable e a tu més profitós que si la mia mare e tots los àngels e sants e santes pregaven per tu après la tua mort.»

La satena paraula que nostro Senyor dix: «Perdona de bon cor e de bona voluntat a tots tos enamichs e prega per ells fahent special oració, e serà a mi més agreuable e a tu més profitós que si tu anaves de sent Jachma fins en Roma e al sant sapulcra de genollons, scampant la tua sanch per los peregrinatges.»

La vuytena paraula que nostro Senyor li dix: «Lexa las vanitats e consolació del món e serca sàviament fer la mia voluntat, e serà a mi pus agreuable e a tu pus profitós que si, per una columpna plena de rasors tallants puyant e devallant, per martiri scampaves la tua sanch e tallant la tua carn tot jorm feyes de la terra fins al sel e del sel fins en la terra.»

[1] Ed. A. Auer, «Der Traktat Novem Puncta», en el seu *Leidenstheologie im Spätmittelalter*, St. Ottilien, Eos Verlag der Erzabtei, 1952, pp.98-135.

A [P]	v
<p>[9r] Aquestes són les ·IX· paraules qui foren revellades [que nostre senyor revela P] a sent Albert, archabisbe de la ciutat de Calònia, les quals paraules ell dix e ressità en un sermó axí com se seguex [Colonia en Alamanya les quals ell revela en un sermos (darrera «s» rat.) que ffeu al poble P]:</p> <p>La primera paraula que ell [dit sant P] oý li dix axí: «De un diner que tu daràs [dona un diner P] per la mia amor a aquell qui l'haurà messter, que [car P] aquell diner serà a mi pus agradable e a tu pus proffitable [profitos P passim] que si tu daves après la tua mort un [9v] mont d'or qui bestàs de terra tro [om.P] al cel.»</p> <p>La segona paraula dix: «Plora ·I· làgrema per la mia amor [mort P] e passió e per los teus peccats, que aquesta çoça [car açom P] serà a mi pus agradable e a tu pus profitable que si tots los teus amichs ploraven ·I· bassa plena de làgremes après [per P] la tua mort.»</p> <p>La terça^[1] paraula dix: «Alberga lo pobre per la mia amor e fe-li bé, que aquesta çoça és a mi [10r] pus agradable e a tu pus profitable que si tu dejunaves ·VII· ayns a pa e ayga cascuna [en cascuna P] setmana tres jorns».</p> <p>La quarta paraula dix: «Sustín [sofer P] per la mia amor una paraula injuriosa del teu prohisme sens tot mal que no li'n vules, que a mi serà [aço es P] pus agradable e a tu pus profitable que si tu rompies la tua esquena ab tantes vergues con portaria ·I· àsen en ·III· somades.» [10v]</p> <p>La quinta paraule^[2] dix: «Si tu vols neguna çoça demenar [om.P], demana-le a mi personalment, que a mi serà [aço es P] pus agradable e a tu pus profitable que si la mia mara e tots los àngels [sants P] ni tots aquells qui són passats del temps de Adam fins a la fi del món preguaven per tu.»</p> <p>La sisena paraula^[3] que ell oý li dix: «Trencha lo teu son com més volràs dormir e fe [per fer P] oració per la mia amor, que a mi serà [aço es P] pus [11r] agradable e a tu pus profitable que si ·CC· pelagrins anaven en oltra mar al sant sepulcre^[4] après la tua mort [add per la tua anima a salvar P]. »</p>	<p>Les nou paraul[e]s de sant Albert</p> <p>Sant Albert, arquebisbe de Colònia, contínuament pregava a nostre Senyor que li revelàs quines coses poria fer que fossen a Déu molt agradables e a ell més profitoses. E nostre senyor Déu revelà aquestes nou paraules següents, les quals dit sant Albert explicà en hun sermó.</p> <p>La primera paraula qu-él hoý fon que li dix: «Albert, dóna en ta vida hun diner per la mia amor a aquell pobre que l'haurà menester [ms. menestet], e axò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si manaves dar après la tua mort hun mont de or tan gran que abastàs de la terra fi[n]s al cel.»</p> <p>La segona paraula: «Albert, plora una làgrima per la mia amor e per los teus pecats, car axò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si los teus amichs e parents ploraven per tu après la tua mort tantes làgremes com l'aygua de la mar.»</p> <p>La terça paraula: «Albert, sufir una injúria de paraula o de fet a ton proïsme sens que no li vullés mal nengú, e axò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si rompies sobre la tua squena nua tantes verges com poria portar hun ase en tres vegades.»</p> <p>La quarta paraula: «Albert, alberga hun pobre una nit e fes-li bé per la mia amor, car açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si dejunaves set anys continu en pa y aygua.»</p> <p>La cinchquena paraula: «Albert, trenca lo teu son com te sabrà bo lo dormir e leva't per fer oració per amor de mi, e açò serà [6vb] a mi més agradable e a tu més profitós que [si] après la tua mort do-cents [ms. docentes] peregrins anaven per tu en romeria al sant sepulcre.»</p> <p>La sisena paraula: «Albert, demana misericòrd[i]a en ta vida a mi personalment, e açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si, après la tua mort, la mia mare e tots los [ms. lou] sants e los àngels [ms. angeles] preguaven per tu.</p>

<p>La setena paraula^[5] que ell oý que li dix^[6]: «Prin totas cozes qui [per be que P] t'esdevendran per la mia amor, que no te'n plangues, que a mi serà [aço es P] pus agradable e a tu pus profitable que si anaves per totes les parts del mont playent e escampant en cascun pas la tua sanch.^[7]» [12r]</p> <p>La vuytena paraula dix: «Si tu pots fer ni sostenir totes les cozas dessús dites per la mia amor, a mi serà [haço es P] pus agradable e a tu pus profitable que si tu eres sant e tirat fins al terçer cel.^[8]»</p> <p>La novena paraula e darrera^[9] dix: «Lexa tota consolacion [totes les consolacions P] del món e cerca sàviament cascuna consolacion de axí^[10] que a mi serà [aço es P] pus agradable e a tu pus profitable que si fos una colona que [12r] fos plena [que bastas de terra fins al cel he fos plena P] de resors en quatre parts e bestàs fins al cel^[11], e tu deguesses montar e devellar per aquela escampant la tua sanch fins a la fin del mont [al dia del juy P]. »</p>	<p>La setena paraula: «Albert, pren totes les adversitats que-t vendran ab paciència, sens que te'n dolges ni te'n plangues per amor de mi, e açò serà a mi més agradable e a tu profitós que si fosses tant [ms. taut] sant que fosses arrapat fins lo terçer cel.»</p> <p>La ·VIII· paraula: «Albert, compleix e sosté totes les coses damunt dites per la mia amor e açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si per tot lo temps de la tua vida tu anaves per totes les parts del món disciplinant e batent e planyent, escampant la tua sanch en cascun pas.»</p> <p>La novena paraula: «Albert, dexa tota contemplació del món e cerca sàviament la contemplació e consolació esperitual e l'ànima, e açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si feyes una columna que bastàs de la terra fins al cel e fos plena de rahors e per aquella tu pujasses e devallasses tostemps fins al dia del juhý.»</p> <p>Fin 1519</p>
---	--

[1] La tercera «paraula» de A és la quarta de P, i la tercera de P, quarta de A.

[2] La quinta «paraula» és la setena de P.

[3] La sisena «paraula» és la cinquena de P.

[4] en oltra mar al sant sepulcre] al sant sepulcre en Ierulzalem P.

[5] La setena «paraula» és la sisena de P.

[6] que ell oý que li dix] dix P

[7] sanch] add per la mia-mor P. Aquesta part final, en P, correspon a l'acabament de la seua vuitena paraula, mentre que aquí introdueix l'acabament que llegirem a la vuitena paraula de A.

[8] En P, aquest acabament correspon al de la sisena paraula i el de la sisena al de la vuitena.

[9] e darrera] om.P.

[10] cascuna consolacion de axí] les mies P.

[11] e bestàs fins al cel] om.P.

4. ANÀLISI DELS TEXTOS CATALANS I DEL TEXT FRANCÈS

Al marge de les consideracions anteriors sobre les particularitats conceptuals que reporta el text de Santes Creus respecte als altres manuscrits, hi ha diferències textuales que certifiquen la seua independència. Comparem la vuitena *paraula* de C, amb la dels altres testimonis catalans i la del llatí, la font original, amb la qual tots guarden una relació innegable:

· Vuytenament li dix: Sàpies de cert que més te valria e major plaer seria meu e profit teu si tu ara en aquesta vida present hojràs alguna paraula injuriosa e a tu greu e pesant e desplacent o qualsevulla altra injúria, e aquella per amor mia tu pacientement sofferàs sens fer neguna venyança, que si avies una scala que fos plena de rasors tallans, la qual escala bastàs de la terra fins al cel, **e tu per penitència e per martiri pujaves e devallaves per aquella escala en memòria de la mia passió e per amor mia.** C

· La vuytena paraula que nostro Senyor li dix: «Lexa las vanitats e consolació del món e cerca sàviament fer la mia voluntat, e serà a mi pus agradable e a tu pus profitós que si, per una columpna plena de rasors tallans puyant e devallant, per martiri scampaves la tua sanch e tallant la tua carn tot jorm feyes de la terra fins al sel e del sel fins en la terra.» B

· La novena paraula e darrera dix: «Lexa tota consolacion del món e cerca sàviament cascuna consolacion, de axí que a mi serà pus agradable e a tu pus profitable que si fos una colona que fos plena de resors en quatre parts e bestàs fins al cel, e tu deguesses montar e devellar per aquela escampant la tua sanch fins a la fin del mont.» AP

· La novena paraula: «Albert, dexa tota contemplació del món e cerca sàviament la contemplació e consolació esperitual e l'ànima, e açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si feyes una columna que bastàs de la terra fins al cel e fos plena de rahors e per aquella tu pujasses e devallasses tostemps fins al dia del juhí.» v

· Nono: Dimittere omnem consolacionem, quae potest deficere, et quaerere in me et per me consolari – hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si quandam columpnam attingentem a terra usque ad celum scindereris ascendendo et descendendo nudus et tuas carnes laniando et sanguinem tuum super terram spargendo.

Curiosament, aquesta paraula no apareix en la versió francesa que conserva el ms. 2198, Colbert, de la Biblioteca Nacional de París, un manuscrit que comença amb el testament de Jean de Meung i que copia al f.37v *Les neuf paroles d'Aubert, archevêque de Cologne*.¹⁶⁹⁸ Més enllà de les omissions, la diferència entre els textos catalans i aquest francès es veu ja al davantal: « . IX. paroles que maistre Aubert archevesque de Colongne dist entre les choses en .I. sermon que il fist **aus gens de religion**, les quelles sont notables et pouifitables». I continua en el cos del tractadet. De fet, hi ha alguna de les *nou paraules* franceses que no apareix enlloc dels textos catalans: «La .VII. est quant creature ... elle fait plus d'onneur a Dieu et de prouffit a same, que se elle estoit .III. fois castié aussi que s. Lorens».

La comparació entre els textos ens permet definir millor les relacions i negar, en principi, vinculacions estretes entre els catalans i el francès, si més no amb aquest text de la BN de París. Lògicament no podem descartar vinculacions amb altres potencials testimonis francesos, que en tot cas haurien de ser més fidels al llatí. Fet i fet, si en alguna ocasió puntual les solucions catalanes no depenen estrictament del llatí, tampoc provenen del francès, que arriba independentment a altres solucions:

- si tu rompies la tua esquena ab tantes vergues con portaria .I. àsen en .III. somades AP
- si rompies sobre la tua squena nua tantes verges com poria portar hun ase en tres vegades v
- om.B
- si rumperes super corpus tuum omnes virgas, quae sunt in silvis totius mundi

¹⁶⁹⁸ L. Delisle, *Inventaire général et méthodique des manuscrits français de la Bibliothèque Nationale*, I, Paris, Champion, 1876, p.104. Hi ha constància d'una còpia manuscrita en francès del pseudoAlbert en un catàleg de mitjan segle XVIII dels «célestins de France» (*Catalogue Général des Manuscrits des Bibliothèques publiques de France*, Tom XIX (Amiens), París, Plon, 1893, p. LXXIII).

· se elle desrompoit a son dos les verges dun arpent de bois

Ara bé, són molts més els casos en què clarament no s'entenen les solucions catalanes sense la mediació més o menys directa del llatí:

· un mont d'or qui bestàs de terra tro al cel *APv*

· una muntanya d'or *B*

· autant dor que len porroit avoir

· unum montem aureum, cuius magnitudo attingeret a terra usque ad celum

· La quinta [setena *P*] paraule: «Si tu vols neguna coça demenar, demana-la a mi personalment, que a mi serà pus agradable e a tu pus profitable que si la mia mara e tots los àngels ni tots aquells qui són passats del temps de Adam fins a la fi del món preguaven per tu.» *AP*

· La sisena paraula: «Albert, demana misericòrd[i]a en ta vida a mi personalment, e açò serà a mi més agradable e a tu més profitós que si, après la tua mort, la mia mare e tots los sants e los àngels pregaven per tu» *v*

· La sisena paraula és que li dix: «Si vols naguna cosa, demana-la a mi personalment sens altro mityà, e assò serà a mi més agreuable e a tu més profitós que si la mia mare e tots los àngels e sants e santes pregaven per tu après la tua mort.» *B*

· La .VIe est quant creature veult pour dieu mettre toutes choses terriennes derrier son dos et du tout soi donner a Dieu elle fait plus d'onneur a Dieu et de prouffit a same que se tous les sains prioient pour luy.

· Sexto: Quando vis aliquid petere a me in oratione, hoc facias pro unoquoque sicut pro teipso –hoc est mihi carius et tibi utilius, quam si mater mea et omnes sancti, qui fuerunt ad adam et qui erunt usque in finem, pro te orarent post mortem.

Dit d'una altra manera: els testimonis catalans semblen demanar un text llatí o, menys probablement, un de romànic literal, la qual cosa descarta el testimoni francès que hi fem servir o algun de semblant, i també els textos alemanys. Això, quant a la segona família de manuscrits catalans, perquè la primera versió, tot i que evidentment depèn del llatí, té un grau d'innovació molt notable i diferenciador.

Per acabar de perfilar-ho tot, caldria parlar de les relacions textuais entre els testimonis de la segona família, *ABPv*. La diferència més visible entre ells afecta l'ordre intern de les *paraules*, com ja succeïa en francès. Per exemple, la tercera *paraula* de *BPv* i quarta de *A* correspon a la segona del francès, tot i que la part final de *B* correspon a la quarta de *Pv*. El fet és perfectament explicable, si tenim en compte que cadascuna de les nou paraules té una estructura bipartida, amb una primera part en què suposadament sant Albert informa d'alguna cosa a ell revelada que pot ser agradable a Déu i una segona en què trobem el segon terme de la comparació. Aquesta estructura, de literatura de «mosaic» –a què es refereix Stammer– permet moltes combinacions possibles, que no tenen per què demostrar sempre i necessàriament independències textuais. De fet, en la segona família catalana no hi ha dos manuscrits que tinguin la mateixa estructura al cent per cent. Ni tan sols *A* i *P*, que semblen provenir d'una mateixa branca manuscrita, ja que l'única divergència apreciable entre ells és el canvi d'*amor* per *mort* en « Plora ·I· làgrema per la mia amor e passió », explicable per l'atracció del concepte «passió» (de Crist) que segueix. Tampoc té idèntica estructura *v*, que presenta un text de la mateixa família però amb les contaminacions típiques d'un testimoni tardà.

Sens dubte, *B* reporta el major grau de genuïtat a dins de la segona família i, per tant, formaria una branca independent de *APv*: primerament, perquè des del principi parla de vuit paraules, que són també les que conté; segonament, perquè inclou l'error de «Cicília» per «Colònia», error que pot remetre a l'antígraf o al copista mateix, però que no passà a cap testimoni més; finalment, una innovació en la setena paraula: «si tu anaves de sent Jachma fins en Roma e al sant sapulcra de genollons, scampant la tua sanch per los peregrinatges». Caldria certificar ara si *B* conté una tercera versió, independent de la

«franciscana» i de *APv*, o és simplement el resultat del procés de difusió de la segona versió, que, com la primera, depèn del llatí i no de cap traducció anterior coneguda. Sense descartar del tot la primera opció, crec més convincent la segona, amb un copista que probablement tenia un antígraf amb vuit paraules (potser per pèrdua del foli que contenia la novena) i que decidí aleshores posar el nombre de VIII en el davantal introductori. La iniciativa d'un copista amb criteri explicaria també la presència d'alguna innovació més, en tot cas poc rellevant i gens definitiva ecdòticament parlant. En lloc de traduir *ex novo*, el responsable de *B* introduí les seues petites aportacions en una versió catalana que ja tenia al seu abast¹⁶⁹⁹.

¹⁶⁹⁹ Aquest article s'inscriu dins del projecte d'investigació FFI2011-25002 del Ministerio de Ciencia e Innovación, que es desenvolupa a la Universitat Jaume I.